

***Держава Феодоро в
Криму. Утворення
Кримського ханства***

План

1

Держава Феодоро

2

Утворення Кримського ханства

3

Суспільний устрій. Розвиток культури.

Герб князів Феодоро

- З XII століття в ПІВДЕННО-ЗАХІДНІЙ частині Криму існувала держава Феоodoro. Із письмових джерел дізнаємося, що Феоodoro залежала від Золотої Орди..
- На початку XII ст. генуезькі купці оселилися на південному узбережжі Криму внаслідок домовленостей із Золотою Ордою. Основними центрами їхніх володінь стали такі припортові міста, як Кафа (сучасна Феодосія), Лупіко (Алупка), Джаліта (Ялта) та ін.

сповідувала православ'я, а саме місто Мангун (Феодоро) стало центром православної митрополії, яка підпорядковувалася Константинопольському патріарху.

На початку XV століття тут правив князь **Олексій I**, який зміцнив державу і вів боротьбу з генуезькими колоніями за контроль над торгівлею.

Задля цього він уклав династичні шлюби із правителями Візантійської та Трапезундської імперій. Але протистояння тривало з перемінним успіхом

Проте найбільшою загрозою для Феодоро стали турки-османи, які в **1453 році захопили Константинополь**, а згодом підпорядкували собі всі володіння зруйнованої Візантійської імперії.

В **1475 році** вони захопили південне узбережжя Кримського півострова. Столиця Феодоро Мангуп боронилася від завойовників майже півроку. Здолати її вдалося хитрістю: турки імітували втечу і виманили захисників із міста. Мангуп був підкорений, а правитель держави страчений. Після цього Феодоро разом із генуезькими колоніями стали провінцією Османської імперії.

Зі спогадів турецького мандрівника Евлія Челебі про фортецю Мангуп

- *«Ні з якої сторони підійти до фортеці не було можливості, тільки зі сторони воріт. Але тут стоїть 7 веж [...] навколо цієї гори нема більш високих вершин, за милістю Божою, на цій горі в трьох місцях є джерела з живою водою... Фортеця оточена лише одним рядом товстих стін. На стінах цієї фортеці, як ні в одній іншій, нема зубців і бійниць. А в деяких місцях над урвищем зовсім нема стін. Вони й непотрібні, тому що гора ніби навмисне була створена могутньою рукою фортеці».*
- 1. Доведіть чи спростуйте думку: фортеця Мангуп була неприступною.

«Кирим» у перекладі з татарської означає «рів»,
«укріплення»

Під час монгольського завоювання земель Київської держави під владу монголів потрапив і Крим, де було створено улус, підпорядкований Золотій Орді. Пригадайте, що таке улус?

Половці, місцеве тюркомовне населення та монголи, що на той час уже прийняли іслам, започаткували кримськотатарський етнос.

Кримом вони називали місто Солхат яке стало столицею улусу. Надалі назва «Крим» поширилася на весь півострів.

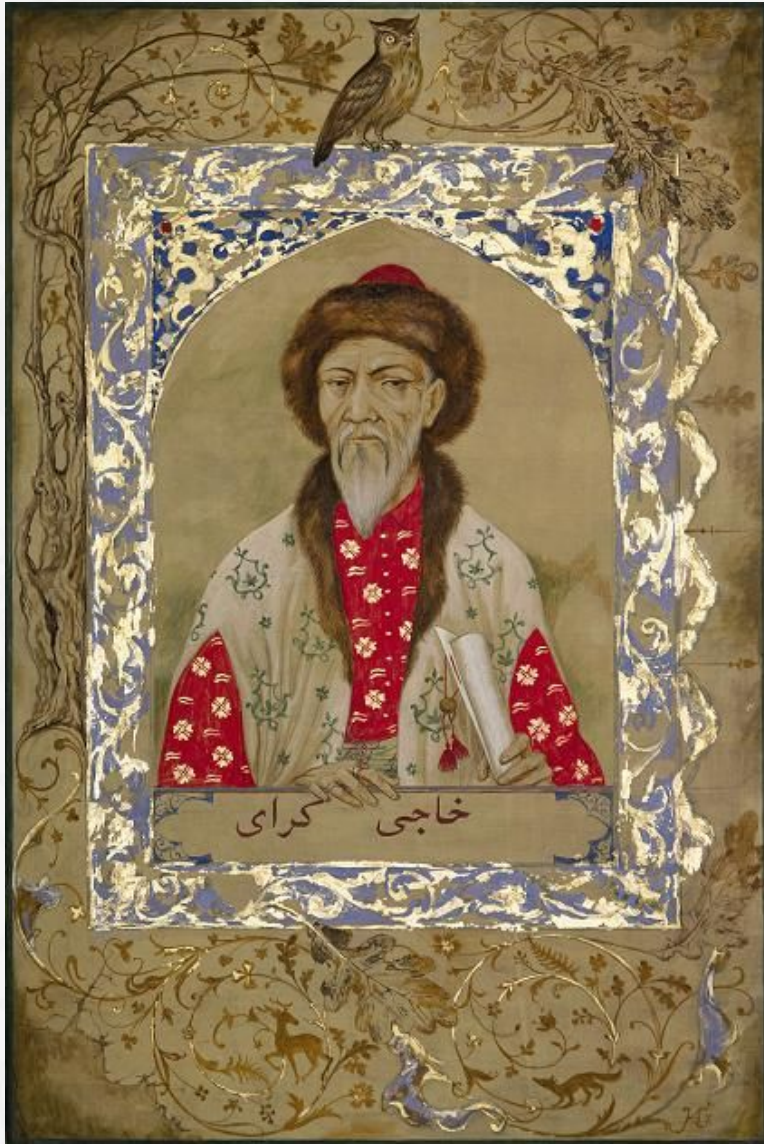
Генуезька фортеця — фортеця в місті Судак (Крим, Україна), побудована генуезцями з 1371 по 1460 рік.

Провідна роль у господарському житті краю належала **скотарству**. Важливим промислом було **добування солі**. Населення півострова займалося **хліборобством, садівництвом, виноградарством**. Розвивалися міста і ремесла.

В XIII столітті сюди переселилися вірмени й італійці. генуезькі купці заснували кілька **факторій** — **торговельних та військово-адміністративних пунктів**
СЛОВНИК

З-поміж них — Кафу (сучасну Феодосію), Чембало (Балаклаву), Солдаю (Судак), Боспор (Керч). **Вони стали важливими центрами в торгівлі між Сходом і Заходом**

- Початок XV століття означився міжособною боротьбою в Золотій Орді, чим скористалася впливова татарська знать на чолі із **Хаджі Гіреєм ЗНО**.
- ЗНО
- У 1449 (40 р. XV ст.-утворення Кримського ханства)році Хаджі Гірей проголосив незалежність Кримського ханства від Золотої Орди.
- По смерті Хаджі Гірея розпочалася боротьба за спадщину між синами, переможцем у якій став Менглі I Гірей

Робота з історичним документом

З хроніки поляка Стрийковського

«.....Татари перекопські, роди Баринів і Ширинів надіслали до Казимира, великого князя литовського, прохання дати їм на царство Хаджі – Гірея, який на той час проживав у Литві, де він володів для прогонування містом по милості панів литовських. Тому Казимир у призначений день у Вільні, в приготованому замку звів з литовськими панами того Хаджі – Гірея на царство татарське і послав його в Перекопську орду з маршалом Радзивілом, який сміливо посадив його там»

Запитання

Яку роль відіграло Велике князівство Литовське у справі утворення Кримського ханства?

- Територія Кримського ханства була доволі обширною: окрім Криму до його території входили землі від гирла Дніпра аж до гирла Дону, та від річки Кубані – до Грузії. Столицею ханату було спершу місто **Кирк-Ор**, а вже згодом – **Бахчисарай**

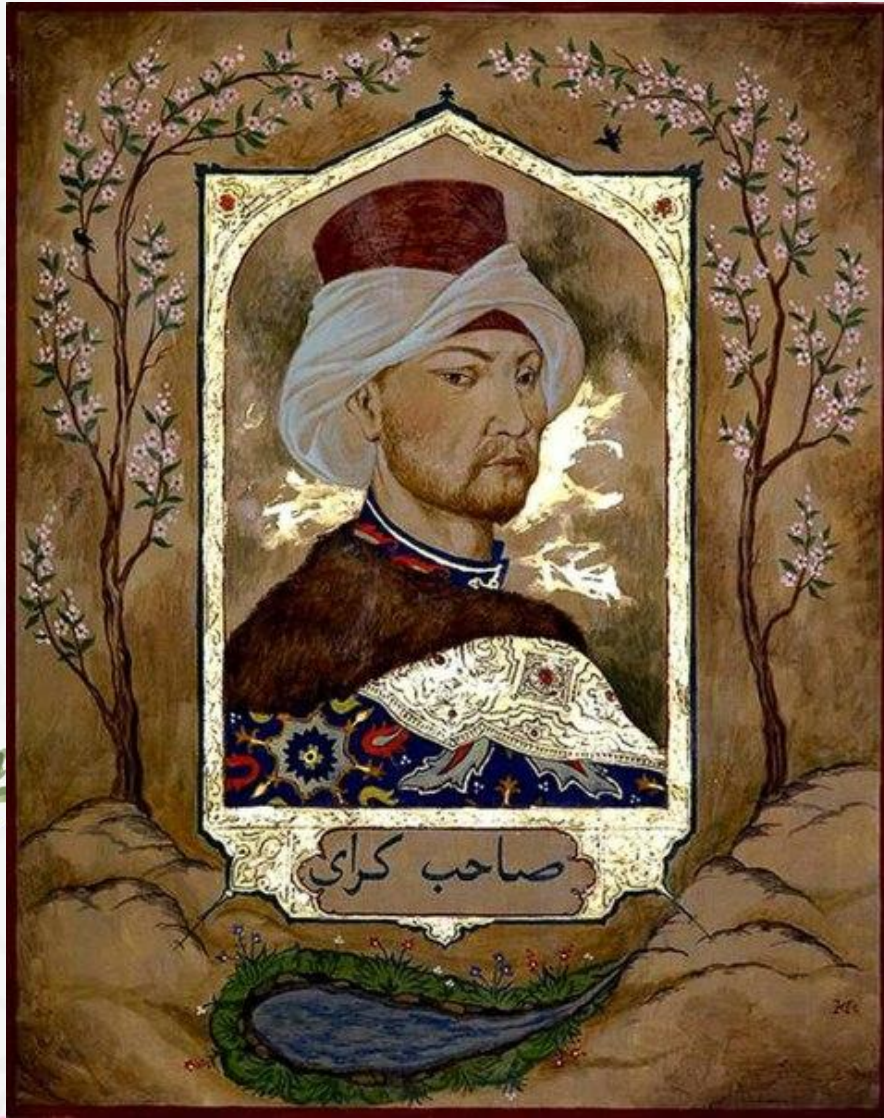
ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ XIV-XV ст.

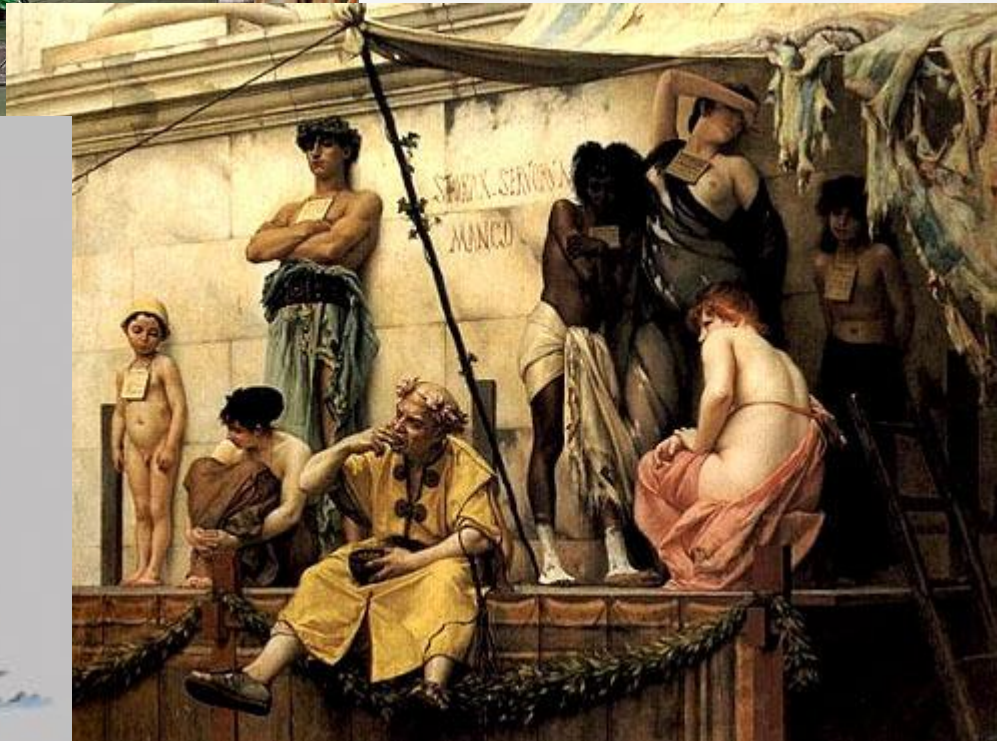
- Утім, самотійністю новоутворена держава насолоджувалася недовго.

ЗНО

- В 1478 році Кримське ханство визнало васальну залежність від Османської імперії. Відтоді його правителі були змушені брати участь у військових походах турецького султана, котрий також самотійно призначав та усував підвладних йому ханів.

- З кінця XV століття почалися перші набіги турків і татар на українські землі. Основними їхніми напрямками стали землі **Київщини, Поділля та Галичини**.
- Так, у **1482** році кримськотатарське військо на чолі з **Менглі I Гіреєм** здійснило похід на Київщину, в результаті якого було пограбовано і спалено місто Київ, спустошено довколишні землі.
- **1500** року татарські загони здійснили похід на Волинь, Брацлавщину і Галичину, знищуючи міста і села та захоплюючи в
- **Вивчити!!!!**ясир (полон) місцевих жителів.

Таких бранців зазвичай продавали в рабство на **невільницьких ринках, найбільший із яких був у Кафі.**

Згодом із хлопців виховували **яничарів, піхоту султанського війська**; дівчата і жінки потрапляли переважно до гаремів або ж були прислугою, а чоловіків відправляли гребцями на турецькі **судна — галери.**

Настя Лісовська (1505-1561) — дочка рогатинського священика з Галичини, ще юнкою була захоплена в ясір загонами кримського хана. Силою свого таланту, розуму та здібностей зуміла подолати численні життєві труднощі і стати султаншею наймогутнішої на той час Османської імперії.

Кафа

Роксолана

Хасекі Хюррем Султан — спершу привілейована хатун, а потім — законна дружина Сулеймана I Пишного, султана Османської імперії.

З історичних записок-мемуарів «Про нрави татар, литовців і московитян» Михайла Пятвіна про звичаї татар

- *«Ці варвари знають, що ні для одного народу немає нічого вартіснішого над хоробрість і воєнну дисципліну та що хоробрість добувають тим, що звикають до недостач; вони цураються розніження й розкоші та змалку приготовляються до воєнного діла, живучи суворим життям та звикаючи до їзди верхи. Вони сидять на коні від малого й не перестають їздити до немічної старости».*
- 1. Як татари виховували зі своїх дітей воїнів?

До місцевої знаті

ВХОДИЛИ
беї (князі) —

очільники
татарських
родів;

темники
(воєначальн
ики) —
керівники
війська;

мурзи —
привілейова
ні члени
інших родів.

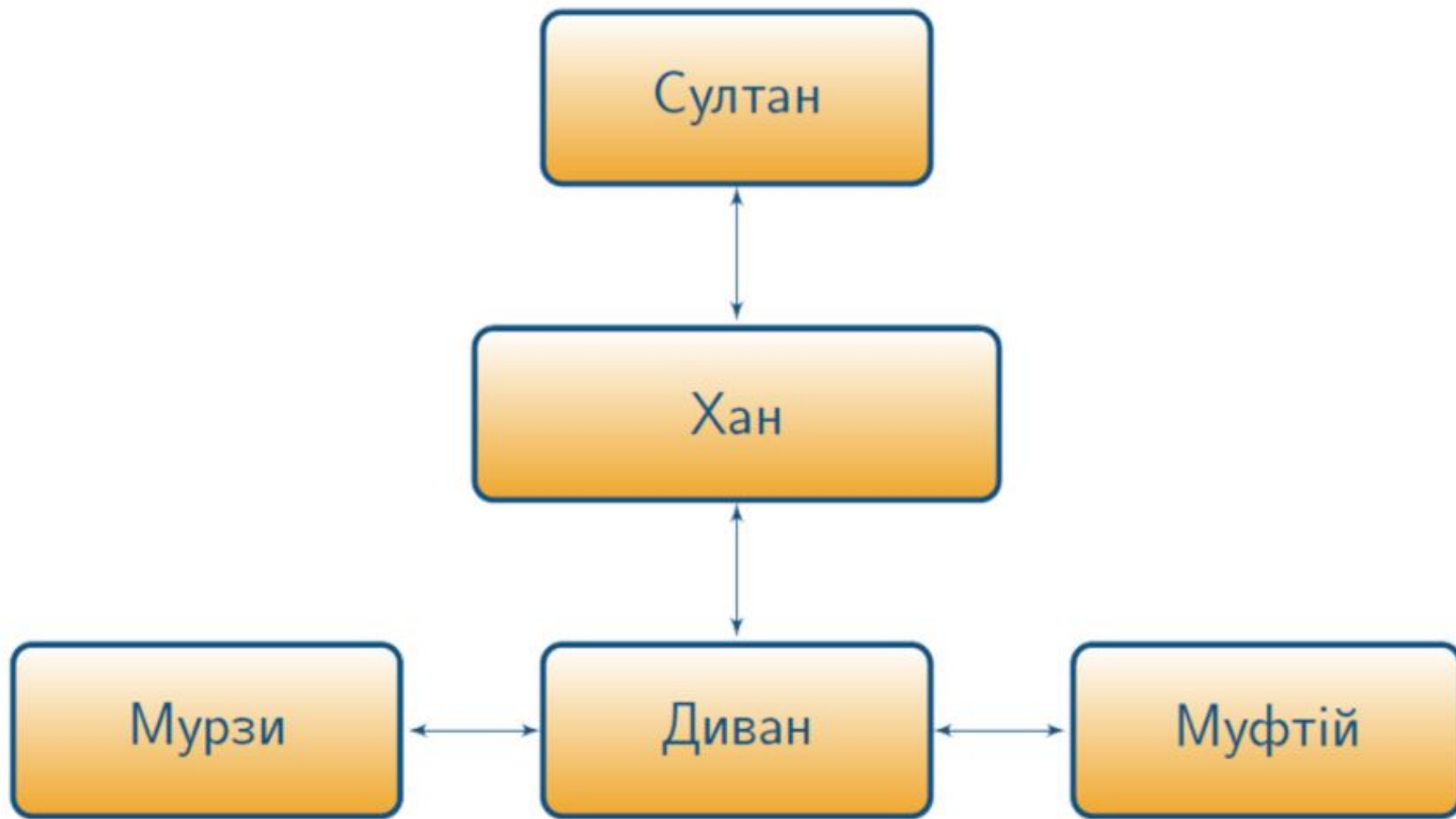
За формою правління
Кримське ханство — **монархія**,
на чолі якої стояв хан, що
карбував власну монету.

Владу хана обмежував
курултай — з'їзд
найвпливовіших у державі
родів.

Найважливіші справи
вирішував **диван** — державна
рада.

Основною релігією був **іслам**.
Главу мусульманського
духовенства називали
муфтієм. Він представляв
водночас і судову владу.

- Населення було **особисто вільним**, однак сплачувало податки і виконувало певні повинності. Особливо поширеною була **військова повинність у зв'язку з доволі частими військовими діями**.
- Кримські татари зберігали рівноправні стосунки між людьми, незалежно від походження, мови, віри, релігії, цінували свободу.
- Ханськими дорадниками, воєначальниками, казначеями часто були «чужинці» — християни, іудеї.
- **Міста мали самоуправління, землею володіли ті, хто її обробляв. Ліси, води, мисливські угіддя були спільною власністю.**

- Культуру Кримського ханства творили всі народи, котрі жили в цій державі..
- Зачинателем кримськотатарської літератури був **Махмуд Кирилми, автор поеми «Юсуф і Зулейка».**
- З прийняттям ісламу виникла світська палацова поезія, яку вирізняла пишномовність, повчальні сюжети.
- Її авторами були хани та аристократи, починаючи від Менглі I Гірея.

Архітектура краю представлена фортецями, палацами, мечетями, мавзолеями. До нашого часу їх збереглося небагато.

Із фортець найбільш значними є Арабатська (поблизу села Кам'янське), Генуезька (Судак) та фортеця Ор-Капу (Перекоп). На території фортець зазвичай споруджували мечеті, які ставали центрами релігійного і культурного життя

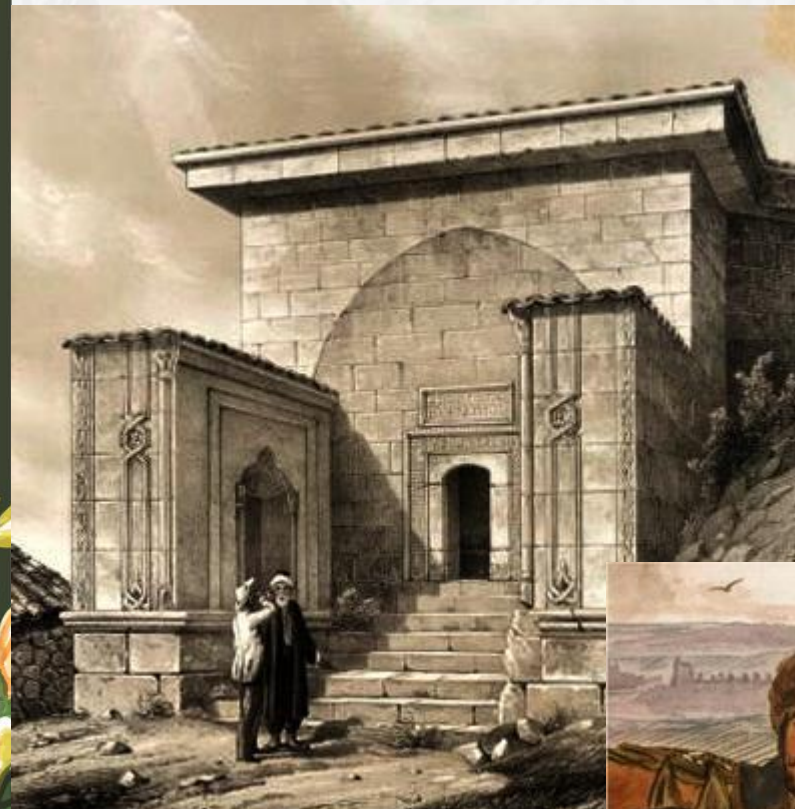

**Панорама
генуезької
фортеці. Судак.**

- До сьогодні збереглися мечеть Бейбарса 1, мечеть хана Узбека .

Мечётъ — місце для молитви і богослужіння, молитовний дім у мусульман, прихильників ісламського віровчення

all-generals.ru

Гайворонский

www.avdet.org

- Оригінальними архітектурними пам'ятками є мавзолеї.
- З-поміж них — мавзолей Дюрбе Джаніке Ханім, збудований у XV столітті за наказом хана Тохтамиша в пам'ять про його дочку Джаніке-ханім.

- Найвідомішою архітектурною пам'яткою
всесвітнього значення є ханський палац у
Бахчисараї, єдиний у світі зразок

- Бахчисарайський палац у минулому був **головною резиденцією, ханської династії Гераїв (Гіреїв)** - правителів Криму. Унікальний шедевр кримської архітектури, який дійшов до нашого часу.

Мандрівка Україною
www.travelua.com.ua

Про виникнення Бахчисарайського палацу існує легенда.

- Якось син Менглі Герая поїхав на полювання. Удача супроводжувала його, і він набив багато дичини. Задоволений і втомлений молодий хан спустився в долину до річки Чурук-Су, щоб відпочити в тіні дерев. Раптово його потривожив якийсь звук. Ханський син помітив двох змій, які звивалися в смертельному двобої. Незабаром одна змія була переможена. Її пошматоване, покусане тіло лежало нерухомо. Раптово із заростей з'явилася третя змія та напала на переможницю. Зав'язалася нова боротьба. Згусток зміїних тіл зник у високій траві. Ханський син звернув увагу на нерухоме тіло переможеної змії. Він думав про долю батька та свого народу. Ось так і вони, подібно до цієї напівмертвої змії, налякані, зачалися від золотоординців у фортеці. Який буде результат битви? Раптово переможена змія підняла голову та, докладаючи неймовірних зусиль, підповзла до річки. Вона зникла під водою, і сторопаний ханський син побачив її жваве гнучке тіло вже на іншому березі річки. Син про все розповів Менглі Герай. Це був добрий знак. Золоту Орду розбили. На тому місці, де сталася сутичка двох змій, було вирішено звести ханський палац і місто Бахчисарай. Що найцікавіше - на північних воротах Бахчисарайського палацу якраз і зображені дві змії, які зчепилися у двобої.

- Зведення палацового комплексу почалося на початку XVI століття, коли на ханському престолі сидів хан Сахіб I Герай, син Менглі I Герая. В основі будівництва лежала ідея - побудувати палац, що нагадує райський сад. Не дарма Бахчисарай у перекладі з татарської означає «сад-палац».

Насамперед була побудована Велика Ханська мечеть (Хан-Джамі) з двома 28-метровими мінаретами, що підносяться над усіма будівлями Бахчисарайського палацу.

Поруч з Хан-Джамі - банний комплекс Сари-Гюзель «жовта красуня»). Обидві споруди датуються **1532 роком**, про це говорить напис на плиті, вбудованій в стіну лазні. До речі, Сари-Гюзель служила лазнею для місцевих кителів аж до 1924 року.

- На території Бахчисарайського палацу є усипальниця - дюрбе Діляри-бікеч. Розташована вона в саду за Південними воротами, віддалік від усіх палацових споруд, напевно, щоб ніхто не турбував вічний сон Діляри-бікеч - улюбленої дружини хана Крим Гірея.
- Про це кохання ходять легенди. Достовірних відомостей про дівчину на ім'я Діляра-бікеч не збереглося. Судячи по титулу бікеч, Діляра займала при ханському дворі високе становище. Цей титул мали високопоставлені придворні розпорядниці ханського майна.
- За переказами Крим Герай (Гірей) був шалено закоханий у Діляру-бікеч, але дівчина залишалася глухою до любовних страждань відомого своєю жорстокістю хана. Ханські дружини, обділені увагою свого повелителя, згораючи від ревнощів, вбили суперницю. Печаль Крим Герая була невтішною.

- В пам'ять про свою кохану хан наказав майстрові Омеру створити щось таке, щоб камінь через століття проніс його горе та страждання, щоб він плакав, як плаче його серце. Так в 1764 році з'явився в Бахчисарайському палаці «Сельсебиль» - Фонтан сліз. Про це свідчать написи на ньому.